

Semmi sem hiányzik

A harmadik Forrás-nemzedék tagjaként aposztrofálta a Noran kiadó vezetőjét Kőrössi P. Józsefet Pomogáts Béla. A kalandos úton Magyarországra települt nagyváradi íróval erről, valamint a könyvkiadás, az irodalom-szervezés nehézségeiről és élvezetéről beszélgettünk.

– A legendárium szerint névházassággal települt át Magyarországra. Mi volt ennek a technikai lebonyolítása akkoriban?

– A történetet megírtam már az Élet és Irodalomban évekkel ezelőtt, és feldolgoztam másképpen is. Volt és van egy nagyszerű nő, aki hajlandó volt áldozatot hozni értem (szó szerint kell érteni, voltak ilyen nők a hetvenes, nyolcvanas években), akár olyan áron is, hogy kellemtelenségei származnak belőle. A nagyváradi esküvőnkön nem volt tolmács, így akkori legjobb barátom és esküvői tanúm kapta ezt a szerepet a román anyanyelvű, magyarul mit sem értő anyakönyvvezetőtől. Ara-Kovács Attila, jól hallottam, tolmácsolás helyett disznó vicceket mondott leendő feleségemnek. Én meg persze ideges voltam, hogy ebből mi lesz. Őket nem érdekelte. Orsolya magyar állampolgár, Attila hontalan, csak én voltam román, és különben is: nekik már mozijegyük volt valami Woody Allain-filmre. Amire, persze, engem nem hívtak meg. Ez volt, talán ez volt a technikája. Évekkel ezután átjöhettem, és nagyon-nagyon nehezen a magyar állam el is választott bennünket egymástól valamikor a nyolcvanas évek közepén. Orsolyát azóta is becslöm, és ami ennél is többet ér: hébe-hóba látott barátok maradtunk.

– Nem aggasztotta, hogy mire érkezik? Miben bízhatott?

– A hetvenes évek végén és a nyolcvanas évek legelején, '82 márciusában jöttem át, addig külföldön egyszer, 1979-ben jártam, huszonhat évesen, Nagyváradra hat irodalmi újság járt hozzá rendszeresen, és többet kaptam barátoktól rendszertelenül. Elő volt fizetve a Magyar Nemzet korábban az apámnak, én magam fizettem elő minden év novemberében a nagyváradi postán az Új Írásra, a Kortársra, a Nagyvilágra, a Kritikára, küldték az akkori Mozdó Világot, amelyben kisebb-nagyobb rendszerességgel közöltem is. Eörsi Barna Imre és Jávor István hozták a szamizdatokat, amikor mi Váradról tovább küldtünk Kolozsvárra, Marosvásárhelyre és később Bukarestbe is. Egy baráti Lada hozott Budapestre március 23-án. Előtte csajozás, éjszakázás és egyebek olyannyira, hogy amikor a megadott időpontban a határra értem, értünk, azt sem tudtam, mi van velem, hol vagyok és ki vagyok. Be voltam rezelve, az biztos. Ugyanis, és ezt most mondom először, az én akkori kivándorló útlevelemet nem én írtam alá. Annak én csak az egyik betűjét írtam, azt sem tudom, hogy melyiket. Egy buliban, egyik előző éjszaka észrevettem, hogy nincs aláírva az útlevelém, holnap vagy holnapután meg utazom. Éppén annyian voltunk, ahány betűből a nevem áll.

Megkértem a jelenlévő részeket, hogy írjanak egy betűt a megfelelő helyre. Ezzel az útlevéllel azt követően, hogy áttelepültem, még hónapokig jártam szorongva haza, de sohasem buktam le. Amikor megérkeztem abba a városba, ahol addig igazából csak órákat töltöttem, azt is turistaként, hála befogadónak, rögtön otthon éreztem magam. Nem, fogod elhinni: bele csöppentem az akkori demokratikus ellenzék szeretetteljes ölelésébe. És ezt most nagyon komolyan mondom. Engem, Nagyváradon ők és az Ilia Miska által küldött szegedi egyetemisták látogattak rendszeresen. Ők hozták az irodalmat, a szamizdatokat. Olyanokra, akik most nagy főfával emlegeti Erdélyt meg az elszakadt honfiakat, nem emlékszem. Sem erről, sem arról az oldalról. Nekem ezek, akik ma hangoskodnak, nagyon névtelenek. Én azokról, akik most olyan nagyszájú Erdély-barátok, akkoriban nem is hallottam. Barna Imre jött, Eörsi jött, Jávor István jött, Rékasi, Bika Juli, Szendrei Lőrinc meg Sáska. Ezek a nemzetidegen vagy idegenszívű kozmopoliták. Ők hozták Csurka meg Csoóri legújabb könyveit, a néprajzi meg a világirodalmi lexikonokat, a végpapírt, a kávé meg a sajtót erdélyi barátaiknak, így nekem is. Engem, ezek a mai nagypofájú magyarok elkerültek, nem hoztak se Csurkát, se Csoórit, se Konrádot, se Orwelt. Amikor átkerültem, nem voltam idegen. Teljesen természetes volt, hogy írásaim jelennek meg az akkori, hangsúlyozom: akkori Mozdóban, olvasom a Magyar Nemzetet, és a HVG-t. Hiszen ezt tettem addig is.

– 1984-ben a Móra Kiadónál kezdett szerkesztőként. Testközelből láthatta, ami elképzelhetetlen volt a rendszer-váltás előtt, a nagy kiadók összeomlását. Milyen tapasztalatokat leszárt így ilyenféle struktúra végőrából?

– A kérdés második felére vagy csak nagyon hosszan, vagy csak sommásan tudok válaszolni. Megérdemelne egy bővebb, elemző kifejtést az, ami a rendszer-váltás alatt és az azt követő első években a könyvkiadás területén történt. Sokan akkor válságról beszéltek, holott a könyvkiadás egy percig sem volt válságban. Sőt, a könyvkiadók, a könyvek, mint a tudást, az információt a legadekvátabb, leghitelesebb formában hordozó eszköznek az elhivatott szakemberei, idő előtt találták fel magukat. Előtte jártunk minden változásnak, ahogy a sajtó is ezt tette a maga helyén. Az egy más kérdés, hogy nem volt fogadó készség. És ennek is meg voltak az okai. Hiszen egy anyagilag lerobbant közegben kellett volna talpon maradnia egy olyan szakmának, amelyik szellemileg fel volt készülve a váltásra, de nem ismerte az anyagi és

technikai lehetőségeit. Soha olyan kínálati dömping nem volt Magyarországon szépirodalomból, értékes ismeretterjesztő irodalomból, politikai és társadalomtudományból, mint akkor, azokban a nagyon rövid és nagyon szegény években. Tény, hogy mélypontra süllyedt a kortárs magyar irodalom kiadása és terjesztése, mert elhittették az emberekkel, hogy arra nincs szükségük. A gyermek- és ifjúsági irodalom kiadása, de főleg annak hazai művészeket foglalkoztató illusztrálása a mai napig nem heverte ki a Walt Disney és hazai utánczóinak agresszióját. Nagyon egyszerűsítve: annak a levét, hogy nem Benedek Elek meséin és nem magyar népmesén nőnek fel a gyermekeink, ma az a következménye, hogy a gimnáziumban már nem értik Móricz vagy Kosztolányi mondatait. Nem volt skrupulusunk, én magam is több MDF-es meg SZDSZ-es kulturális miniszterrel váltottam ez ügyben levelet, miközben telt az idő, és semmi sem változott, ma meg siránkozunk. Akkor lemaradásunk elsősorban hiánypótló ismeretterjesztő, társadalomtudományos szakkönyvekből, de világirodalomból is, hogy a dömping, ami egyik napról a másikra megjelent, folyamatosan megjelenik, elvitte, elviszi a figyelmet és a vásárlóerőt a kortárs irodalomról. Igénytelen kivételű könyvek jelentek meg. De azért megjelentek. És ma már megjelennek igényesen. Most is köszöni, jól van a kortárs magyar irodalom és könyvkiadás, hála azoknak, akik kitarattak akkor, amikor már rég fel kellett volna adni. Személyek és kiadói nevek vannak. Számomra a legkedvesebbek a Jelenkor, a Balassi, egy Csordás, egy Kőszeghy, na jó, meg egy Pálkás Gyuri. De persze, a többi hőst még nálunknál is jobban szeretem. Ezen a nagyon, de nagyon kicsi piacon egészen jól megvagyunk, hála azoknak, akik figyelnek ránk, s ők azok, akik vannak és lesznek. Itt gondolok a rádióra és azokra a lapokra, akik hozzák és viszik a hírt azokról az értékes könyvekről, amelyek nélkül nem lennének azok, akik vagyunk. Persze, lehet, hogy ezt nem értjük mindannyian. Áldozatok mindig voltak. És voltak olyan pénzügyi befektetők, főleg a kísérlet legelején, akik azt gondolták, hogy a könyvkiadásba, a kultúrába menekítve a pénzüket, majd máshol profitálnak belőle. Sok bukás volt, s az én naivitásomnak is voltak stációi. Ennek vége. Talán vége.

– Annak ellenére, hogy költőként indult, a Könyvhétre prózakötete jelent meg, a szakma inkább könyvkiadóként, irodalom-szervezőként tartja számon. Jó ez vagy rossz? Nem lehet, hogy „elirodalomszervezte” az egyébként írásra fordítható időt?

– Első hallásra pontosnak tűnik a kifejezés: elirodalomszervezem magam. Tény, hogy magamért, ha szeretném, és őszinte leszek: néha szeretnék, se tudok tenni semmit. Nem mehetek oda egy rádiós újságíróhoz, hogy, öregem készíts már velem egy interjút, mert jó könyvem

jelent meg. El tudom vinni viszont bármelyik szerzőmet vagy a könyvét, mert azt hittem tudom ajánlani. És ezen van a hangsúly. Hogy memém a saját munkámról azt állítani, hogy tökéletes, ha tudom, hogy nem az? A szerzőim munkája, mi lehetne más, mint tökéletes, hiszen nem adnám ki, ha nem hinném. A sajátomról tudhatom-e azt egyáltalán, hogy jó, s ha netán tudom, akkor ajánlhatom-e a szerzőim műve előtt, helyett vagy azok után? Azok után. Szörnyű! Nem tudhatom és nem ajánlhatom: saját menedzserem biztos, hogy nem lehetek, akkor, ha mások menedzsere is vagyok.

– A Noran kiadói programja, végig nézve a megjelentek listáját, grandiózus. Hány szerkesztő hozta össze ezt az irdatlan munkát? Még elolvasni is több évbe telne, nem a kapcsolódó munkákat elvégezni.

– A Noran kiadónak négy állandó munkatársa van, köztük találsz szerződéses és alkalmazottat. Szerkesztői munkával külsősöket bízok meg, de a sorozatokat, amelyek jellemzik a kiadót, én szerkesztem, én álítom össze nagy-nagy élvezettel. Gyermekeimnek szoktam mondani, hogy az a jó, hogy én ezt nem tanultam, ezért aztán, hála istennek nem érdekel a filológia, azonban igen kíváncsi vagyok, tehát mindennek naivan utánanézek. Érdekel az is, amit tudok, meg az is, amit nem. A Noran kiadó sorozatai ismeretterjesztő szándékkal születnek. A magyar irodalmat terjesztem, terjesztjük, juttatjuk el olyan emberekhez is, akiket egyébként ez nem érdekel.

– Ezek szerint a könyvkiadás üzlet ma Magyarországon. Hogyan lehet, hogy az írók, a Kossuth-díjastól a fiatalokig, sírnak, rínak. A napokban olvastam, hogy csökkentik a könyvkiadás áfáját, mit jelent ez valójában?

– Nem a könyvkiadás nyereséges vagy veszteséges, hanem vannak művek, ma már kortársaké is, amelyekre a kiadó nem fizet rá. Kérdés, hogy meddig nem fizet

rát. Ma egy kortárs magyar szerző művét, az átlagosról beszélek, ezeröttszáz-kétezer példányban, ha jól van menedzselve, másfél, két év alatt lehet eladni. Ha ennél jobban „működik” egy mű, és van ilyen, akkor biztosan nem ráfizetéses. A Noran kiadónak is van néhány olyan szerzője, akiknek a kiadásából haszon származik. Nem szégyen, sőt. Ilyen Konrád György, ilyen Karafiáth Orsolya, és talán még mondhatnék egy-két nevet. Ilyen lesz minden bizonnyal Eörsi István a napokban, megjelenő új könyve, a Zárt térben című önéletrajzi regény. De nem ez a lényege a dolgoknak, hanem az, hogy van kiadói, szerzői és állami együttműködés, amiről mindannyian azt gondoljuk, hogy tovább fejleszthető. Kíváncsi, nagyon kíváncsi piacról van szó. Nem mindenkiből lesz Kertész vagy Esterházy, Konrád vagy újabban Kukorely. Akikből nem lesz egyik sem, annak nem kell megsértődnie, legalábbis nem kell végérvényesen megharagudnia a magyar olvasókra.

– Harminc éve nem él Nagyváradon. Mi az, ami hiányzik?

– Semmi sem hiányzik. Nagyváradon már nincs semmi, azon kívül, amit odaviszünk és odaviszünk. Ezzel, persze, mindenkit megbántok majd. Sajnos. Barátok voltak, és már nem lesznek, ezt is tudomásul kell venni. Azok sincsenek, akik lehetnének, csak erőltetett és értékes kísérleteket teszünk arra, ők is meg én is, hogy legyenek.

– És mi az, amit nem tudott megszokni Magyarországon?

– Mintha itt születtem volna, nem kellett megszoknom semmit. Beletelepültem, mint olyan sokan mások, akik nem én vagyok, de itt lakik bennem is, meg abban a valakiben is, akiben én lakom. Áttelepülésem óta, első pillanattól kezdve lakom egy olyan közösségben, amire mindig volt közöm, ha nem látszott is. Ki-bejártam belőle, akkor is, amikor nem látszott, hogy hozzá tartozom.

Onagy Zoltán